

Erény és tisztesség vezesse!

zent-Györgyi Albert szavait ajánlom a közösség figyelmébe: „Magyarország legyen nagy mindabban, amiben egy kis ország nagy lehet” – mondta egy róla készült portréfilmben. A tudásról, a tehetségről, az emberi értékről beszélt szép szavakkal.

Évszázadok óta idézzük Francis Bacon: a tudás hatalom. Érdemes megtanulni azt is, hogy a valódi tudás képesség a cselekvésre.

Ezért a tudás profitját csakis azok az országok élvezhetik, ahol a képesség, a szakértelem és a kompetencia egymásra épülő hármását tartósan működtetni képesek – mégpedig társadalmi hasznot hajtó módon.

Ebben a kíméletlen versenyben arra kell keresnünk a választ, hogy milyen esélyekkel indul az egyén, és milyenekkel egy olyan ország, mint a mienk – ha e sajtós „tudáspiacnak” mértékadó szereplőjévé kíván válni.

A kor politikai kihívása, hogyan lehet fenntartani a köz érdekét szolgáló, nagy szellemi vagyont felhalmozó oktatási intézményeket, és hogyan lehet bennük erősíteni a minőséget, az értékes emberi erényeket képviselő közösségeket.

Ez a bolognai kiáltvány – a minőséget biztosító oktatás vezérgondolata.

* * *

Az egyetemi polgár természete szerint közösségi lény, aki hallgatólagosan egyetért a közösségi működés két alappillérevel: az igazság közös vizsgálat során derül ki, nem egyéni kinyilatkoztatás révén, és a közösség közös értékekre és együttes felelősségre épül.

Az egyetemi közösség négy alapvető közös értéke a szeretet, a bölcsesség elismerése, az igazság fontossága és az egyéni kiteljesedés kölcsönösen elismert célja. Az egyének a közösség számára végzett önkéntes munka és az általuk birtokolt szellemi javak megosztása révén válnak valóban egyetemi polgárrá, jövőt alakító értelmiségivé!

A diákokat vezérlő két érzés, a tudás igénye és a szolgálni akarás, eszembe hozza a politikai felelősség kérdését. A parlamentben a szavazataikkal döntéseket hozók ne tévesszék össze az észt a pártos szenvedéllyel, előítéleteiket az igazsággal! Nem a liberális vagy a divatos haszonelvű választ kell keresni, hanem a helyeset! Föl kellene ismerniük, hogy az szolgálja legjobban választóit, aki a magyar művelődés és tudomány ügyét, a magyar képzés ügyét szolgálja.

Hiszen minden színvonalas egyetem a kutatásban, a tudomány művelésében rendkívül liberális intézmény, mert a fejlődést csak a szabad gondolkodás viszi

előre – az emberi értékek és a felhalmozott tudás gondos őrzésében pedig bizony hagyományörző, hogy ne kelljen azt a generációknak újra és újra felfedezniük.

A hagyomány persze nem változatlan ismétlést jelent, hanem a meglévő – különböző korokból felhalmozott – tudásanyagnak a jelenre vonatkozó alkalmazását. A történelmi katasztrófák, az elnyomás mindig rombolta a hagyományt, de tudjuk, az erőszakosan megszakított hagyomány feléleszthető – mert a hagyományt nem az egyes emberek, hanem a közösség hozza létre. Ugyanakkor az élő hagyomány teljesebbé teszi az egyén életét, és összekapcsolja mindazokkal, akik ezt a hagyományt gyakorolják.

A jó egyetem sosem pártpolitikai elvárásoknak, éppen aktuális ideológiáknak felel meg, a jó egyetem csak a tudománnyal méri magát, és értékeit mindig a többi híres egyetemével veti egybe... Így szolgálja a közösséget, így szolgálja az országot az ELTE már 372 éve.

A kérdés az, hogy a választott döntéshozók és általuk az ország kormánya hogyan viszonyulnak ezekhez az értékekhez. A közjó részének tekintik-e, és biztosítják a minőséget, a tudás gyarapodását, a feltárt ismeretek széles társadalmi hasznosulását, az esélyegyenlőséget, vagy elspórolják a jövő nemzedékei előtt a lehetőségeket. Ez a mindenkori politika felelőssége, a parlamenti képviselők felelőssége – egyéneként, külön-külön!

A magyar társadalom túlnyomó többsége az oktatást nemzeti és társadalmi alapkérdésnek tartja. Egyértelmű, hogy a XXI. század globalizálódó világában milyen fontos hazánk polgárainak szakismerete, műveltsége, erkölcsi elkötelezettsége és politikai tájékozottsága. Ezeknek az értékeknek a kialakításában és gyakorlásában meghatározó az oktatás minősége.

* * *

Amikor II. Szilveszter pápa Szent Istvánnak királyi koronát küldött, akkor ezzel a koronázási aktussal csatlakozott Magyarország Európához – mégpedig sajátos karakterrel és a mai napig erőteljesen fennálló, büszkén vallott identitással. Az akkori Európa határain kívülről érkező nép európai kerethez való csatlakozását jelentő Magyar Királyság az eredetétől igyekezett, még a kommunista időszakban is, kapcsolatát fenntartani az európai eszme szellemét és folyamatosságát képviselő szellemi irányzatokkal.

Hazánk ezeréves történetéből két határozott törekvést emelnék ki: a sajátos identitás fenntartására, valamint a szoros európai odatartozásra való igyekezetet.

Bár nem volt könnyű megtartani sem Európához való tartozását, sem pedig nemzeti identitását, azokat a mai napig megvédte. Már a XIV. századtól határainkhoz közel álltak a törökök, akik a 481 évvel ezelőtti mohácsi csata után hazánk egy részét el is foglalták. A felosztott Magyarország 150 éven keresztül nagyrészt elszigetelt maradt az egyre inkább más, távoli világrészekben is érdekelt Európától. Amikor a XVII. végén Magyarország végre felszabadult, azonnal egy újabb veszély, az elnémetesítés kezdte fenyegetni. Magyarországot többször alávetették asszimilációs politikának, amely ellen politikailag, kulturálisan és fegyverrel

is harcolt. A Széchenyi grófok, Petőfi vagy Teleki Pál neve jelképezi a magyarsághoz való ragaszkodást. Több szomszéd országban több millió magyar számára saját identitásának megőrzése a mai napig is különös erőfeszítést igényel.

Ezek után meggyőződésem, hogy részben elhivatottságunkból, részben helyzetünkben adódóan mi magyarok másoknál jobban megértjük a globalizáció és az identitás kapcsolatát. Közismert, hogy a gazdaság egyre inkább egy átfogó pénzügyi piachoz idomul, létezik világdivat, az angol gyakorlatilag egyetemes nyelvvé vált, új információs technológiák egyre könnyebbé és gyorsabbá teszik a kapcsolatteremtést az egész világon.

Minden globális hálózatokba szerveződik, és mindezt a közhatalmak egyre kevésbé tartják ellenőrzésük alatt. Pontosan ez az, ami arra készíti az embereket, az egyéneket, hogy egyre inkább követeljék identitásukat: a világ a hálózat és az én felé tart.

Megjósolható, hogy a világon lesz egyrészt egy globális életstílus, másrészt pedig sok kulturális nacionalizmus, melyek majd kiegészítik egymást. Olyan tényezők, mint a nyelv és kultúra, a hagyományok, a vallás, az irodalom és művészet ismételten nagyon fontossá válnak az életben, és az emberek ezekhez ismét mélyen kötődnek majd.

Hiszem, hogy a globalizáció kora egyben a személyiség újjászületésének kora is. Ha el akarjuk kerülni, hogy a globalizáció a tömegek uniformizálásába és mindennek következményeként anarchista megnyilvánulások, rendbontások sorozatába torkolljon, ajánlatos megőriznünk az egyéni és kollektív én közötti egyensúlyt. Nagyon valószínű a családhoz és a nemzethez tartozás érzésének feléledése, a hagyományok újraélesztése, a nyelvi adhézió megerősödése.

Tisztában kell lennünk azzal, hogy az ország versenyképessége nem csupán technológiai és pénzügyi kérdés, hanem együttélési, bizalmi és önbecsülési, valamint a célok kollektív vállalásának képességét is feltételező ügy. Tudjuk, hogy csak olyan közösség sikeres, mely képes megfelelő belső kohézió megteremtésére. Ezért elsőrendűen fontos az oktatás és nevelés ügye!

* * *

Hogy magyarok maradjunk az európai közösség építésében, ahhoz a magyarságtudat egyik legfőbb elemét, a nyelvet, nemzeti kultúránkat és egyéni műveltségünket tükröző szép és tiszta beszédünket őriznünk és folyamatosan gondoznunk kell. Fontos az, amit mondunk, de nem kevésbé fontos az is, ahogyan mondjuk – legyen az hétköznapi beszédhelyzet vagy szakmai kifejezésekkel tűzdelt előadás.

Óvni és ápolni kell Pázmány Péter örökségét, aki munkáival a magyar irodalmi nyelv kialakulását segítette elő a XVII. században. 150 évvel később, a XVIII. század végén azonban Johann Gottfried Herder az „Eszmék az emberiség történetének filozófiájáról” című nagy ívű munkájában az alábbi leírást és jövőképet rajzolja meg rólunk magyarokról: „Jelenleg [...] szláv, német, oláh és egyéb népesség mellett országuk lakosságának csekély hányadát alkotják, s néhány évszázad múlva talán nyelvük is elenyészik majd.”

Hiszem, ez a jóslat soha sem válik valóra. Más is így gondolta, például Giuseppe Mezzofanti, a több tucat nyelvet beszélő itáliai püspök, aki 1823-ben – alig ötven évvel Herder után – ezt írta Zacharias Frankl cseh költőnek: „Tudja melyik az a nyelv, amelyet mondatszerkesztő képessége és ritmikájának harmóniája minden más nyelv fölé, a göröggel és az olasszal egy szintre emel? A magyar! Ismerem néhány újabb magyar poéta verseit, amelynek dallama nagyon meglepett. Figyelje jövő sorsát, és tanúja lesz egy olyan költői génusz váratlan felmerülésének, aki maradéktalanul igazolni fogja az én jóslatomat.” Mezzofanti ezeket a lát-noki sorokat éppen Petőfi születésének évében írta.

A szavakban megnyilvánul az emberek közötti viszony. Nyugalanságot kelt a nyelvhasználat egyre nagyobb méreteket öltő vulgarizációja, a felkapott divatszavak értelmének kiforgatása. Sokszor tapasztaljuk, hogy a kisebb szókultúrájú politikus vagy közéleti szereplő, a közösség bizalmának megszerzése érdekében saját nyelvi viselkedését hozzáigazítja az utca sajtós, szabad szájú nyelvhasználatához. Ez a viselkedés értelmes emberek számára visszatetsző.

Ebben a helyzetben nagyon fontos az iskola és a közéleti szereplők nyelvi kultúrája!

John Stuart Mill annak idején azt hirdette, hogy az ember előtt két választási lehetőség van: mintául választhatja magának a disznók világát vagy Szókratész világát. Ma-napság láthatjuk, hogy ez az alternatíva nem kizárólagos, ott van még a hiénák világa is – ha már az állatok világát választjuk. Viszont Szókratész világa mellett követhetjük azoknak a világát, akik méltók a köztiszteletre, akik példát mutatnak az emberi értékek megőrzésében, gazdagításában, a magyar nyelv- és kultúrközösség fenntartásában és megerősítésében. Feladatunk, hogy megvédjük diákjainkat attól, hogy elfogadják a disznók vagy a hiénák világát, és vezessük be őket a szellemi értékek, Szókratész világába. Olyan tanárok kellene – az elemi iskolától az egyetemi katedráig –, akik nemcsak tantárgyuk oktatói, hanem növendékeik nevelői is, egyebek közt személyes példájuk révén. Erre utal Pázmány Péter intelme is: „Azt a tanítót böcsüli nagyra Isten, aki cselekszi, amit tanít, és mind nyelvét, mind pennáját szíve gyökerének téntájába mártván, úgy szól, amint szíve járása nagyon...”

A magyar nyelv szerepe a nyelvek kommunikációs hierarchiájában természetesen nem hasonlítható össze azzal a szereppel, amelyet a nagy nyelvek játszanak – mint az angol, a spanyol, az arab, a kínai, a francia, a német vagy orosz nyelv. A magyar nyelv azonban olyan nyelvcsoporthoz tartozik, amelynek saját állammal rendelkező nemzeti közösség képezi erős támaszát, amely számára ez a nyelv a nemzeti identitás és a legfőbb értékek hordozója – és a magyar kultúra nem csak a magyarok számára jelentős és vonzó.

Néhány szó ennek kapcsán az idegen nyelvek tudásáról!

Örömmel tapasztaljuk, hogy rendkívüli mértékben kiszélesedtek a különböző kultúrákat és nyelveket képviselő emberek közötti kapcsolatok. Ebben a helyzetben az anyanyelvi képzés mellett rendkívül fontos az idegen nyelvi képzés is.

„Tiszteld és tanuld más mívelt népek nyelvét is..., de soha ne feledd, miképpen idegen nyelveket tudni szép, a hazait pedig lehetőségig mívelni kötelesség” –

ezért folyamatosan tennünk kell, hogy Kölcsey idézett, kissé régies fogalmazásának tartalma a jövőben se avuljon el.

Úgy vélem, hosszabb távon a magyar oktatás egészére is elfogadható megoldást kínál az az UNESCO-tanulmányban megfogalmazott javaslat, amely szerint mindenkinek a legelterjedtebb világnyelvet, az angolt kell megtanulnia, amely segítségével kommunikálni lehet az egész világon. A második vagy harmadik nyelv megválasztásának kritériumát a szomszédság és a már létező, illetve a várható jövőbeni kapcsolatok határozzák meg. Megjegyzem, Magyarországon a szomszédos országok nyelveinek oktatása a közvetlen kapcsolatokra való tekintettel létfontosságú. (Régi skót közmondás szerint barátok nélkül lehet élni, de szomszédok nélkül nem. Csupán lábjegyzetként közlöm: a skótoknak az utóbbi évezredben tulajdonképpen csak egy szomszédjuk volt...)

* * *

Befejezésül, a nevelés kapcsán, az emberi erényről kívánok szólni!

A hazugság, a megtévesztés és félrevezetés minden társadalomban erkölcstelen, mert aki így tesz, az érdekeit mások kárára érvényesíti. Az együttműködés, a nagyvonalúság, az önzetlenség, a kedvesség minden közösségben erénynek számít. Azért értékeljük nagyra ezeket a tulajdonságokat és viselkedési formákat, mert nem az egyéni érdek kíméletlen követését látjuk bennük, hanem a képességet, hogy valaki mások segítségét, támogatását fölébe helyezi saját pillanatnyi érdekeinek.

Matt Ridley oxfordi professzor klasszikus könyvében, az *Erény eredetében* azt vizsgálja, hogy melyik a természetben jellemzően előforduló magatartás: az önzés vagy az önzetlenség? Az élővilágban Darwin óta a verseny szellemét tartjuk a legerősebbnek, a természetes kiválogatódás az erősebbek győzelmét és a kevésbé alkalmasak bukását jelenti. A versenyben, úgy tűnhet, nem sokat számít az erény, a becsület, a tisztesség, a szabályok betartása és mások segítése: a verseny az önzés kíméletlen követését követeli meg.

Ridley továbblép Darwin elméletén: azt mondja az emberi gének nem önzők, hanem viselkedésüket a csapatszellem határozza meg. Az emberi nemzedékeket mint közlekedési eszközöket használják arra, hogy utazzanak az időben a múltból a jövő felé, és azt teszik, ami az egész csapatnak jó. Ha az együttműködés és nem a verseny a természet alaptörvénye, és az egyéni érdeket a legbelső uralkodó, a gén kénytelen alárendelni az egész közösség érdekének, akkor nem az önzés, a megtévesztés, a félrevezetés a természetes, hanem az erény és tisztesség.

A csalárd ellenszegülők megfizetik viselkedésük árát, mert ezeket a gének kivonják a forgalomból – tegyünk mi is így.

Aki Magyarország polgárának vallja magát, azt az erény és tisztesség vezesse!